

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Egyúttal a Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-múzeum, Abony városi, alsófejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, szolnokdobokamegyei, brassói, budapesti, csongrádmegyei, fehér-megyei, gömörmegei, hontmegyei, kolozsvári, marosvásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletnek, valamint a kolozsvári márcz. 15. állandó bizottság, a Kossuth-bizottság és Vasvári-kör hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök Esterházy Miguel gr., Finály Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br. Kőváry László, Martin Lajos dr. Sárkány Ferencz, Szabó Sámuel és Szász Gerő.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklye múzeum őre.

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B.-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné, **Bécsből:** Veress Endre, **Beszterczéről:** Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Budapestről:** Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Jakab Elek, Jókai Mór, Kreith Béla gr. Reimer Zsigmond dr., Szinnyey József id., Csikszeredából: Benedek István. **Deésről:** Kádár József. **Hídvégről:** Nagy Sándor. **K.-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós. Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Hory Béla, Kovács János, Kuskó Istvánné, Lövei Klára, Magyary Mihály, Márki Sándor dr., Szádeczky Lajos dr., **Lugosról:** Dengi János dr., **M.-Bogátról:** Tokaji Etelka. **M.-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond, **Nagyváradról:** Hegyesi Márton., **Nyiregyházáról:** Krúdy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele, **Székely-Udvarhelyről:** Vajda Emil dr. **Székestehérvárról:** Éder József dr. **Alsó-Szovát:** Dézsi Mihály. **Tordáról:** Borbély György, Ferenczy Ferencz. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre. **Rajzoló munkatárs:** Nagy Gyula tanár. **Fényképező munkatársak:** Dunky Ferencz, Dunky Kálmán, **Budapestről:** Vágó Bertalan.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz. Orsz. Tört. Ereklye-Múzeum helyiségében.

A m. posta-takarékpénztár clearing és cheque forgalmában a kiadó-hivatal száma 3213.

«» Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. «»

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól megrendelhető. — Díszes borítékba kötve az I. évfolyam ára 5 frt.

TARTALOM:

	Oldal
Öreg katonák iránti tisztelet. Borbély Györgytől	213—214
A szent út. Lövei Klárától	214—215
Kinizsi István, a „Sánta huszár“ életrajza. (Arczképpel) Veress Endrétől	215—217
Dembinszky altábornagynak a felső-magyarországi hadtest főparancsnoksága letételéről szóló napi parancsa	217—218
Komárom hőse. dr. Vajda Emilől	218—219

Halálozások:

Dabsy Sámuel. — Farkas Lajos. — Keményfi János. — Nemes Károly. — Szádecznei Szádeczky Sámuel. — Varga Imre. — Veress Ferencz	219—220
---	---------

Különlélek:

Alapítvány a kolozsvári honvédmenedékház javára. — Kossuth Lajos szemfedője és párnája. — Sajtó hiba.	220
--	-----

BORITÉK TARTALMA:

Előfizetési felhívás. — A „Sánta huszár“ — Előfizetések nyugtázása. — Az orsz. ereklye muzeumba érkező adományok — Az ereklye múzeum — Bekötési táblák — Képek a szabadságharczból — A „világnapló“ Jó áron — Előfizetési felhívás a képes családi lapokra.

Előfizetési felhívás.

A „Sánta huszár“ naplója.

könyvalakú kiadására, mely az „1848—49. Történelmi Lapok“ könyvtára II. köteteként a szerző életrajzával és arczképpel bővítve, a karácsonyi könyvpiacra fog megjelenni.

Hisszük, hogy sokan óhajtják könyvalakban is birni néhai *Kinizsi* István huszár-kapitány, érdekes emlékiratát, mely vonzó előadásával lapunk idei évfolyamában t. olvasóinkat olyan kedélyesen és tanulságosan szórakoztatta; azért határoztuk el annak kiadását.

A 11 *sűrűen nyomtatott* ivre terjedő csinos kiállítású mű előfizetési ára angol vászon kötésben 1 frt, arany nyomású vászon *disz kiállításban* 1 frt 50 kr. A megrendelés lapunk szerkesztősége címére küldendő.

Végül megjegyezzük, hogy a naplót *Veress* Endre, az emigráció történetével foglalkozó munkatársunk rendezte sajtó alá és kísérte magyarázó jegyzetekkel s ugyan ő írta meg a szerző életrajzát is.

A mű tiszta jövedelme szerző emléket fenntartó alapra fordítatik. Ez alap első köve 10 korona, készpénzben már le van téve a kolozsvári kereskedelmi bank 2540 sz. könyvecskéjében.

Az „1848—49. Történelmi Lapok“
szerkesztősége.

A „Sánta huszár“ naplójából a legérdekesebb ismertetést közölt a „Történelmi Lapok“. A napló ugyanis mint olvasmány érdekes s úgy is mint az emigrációra vonatkozó adalék nagy becssel bír. Olvasóink figyelmét tehát felhívjuk, ne mulassza el ismerősei részére karácsonyi olvasmányul ajánlani a Sánta Huszár naplójának megszerzését. A tiszta jövedelem „Kinizsi alapítvány“ javára fordítatik. Idáig előfizetett a „Történelmi Lapok“

előfizetőinek egyik legszegényebb tagja. Knapienszky Kázmér lengyel legiónista 1 frt. a létesítendő alap eddigi nyers bevételé 6 frt.

Az 1848—49. „Történelmi Lapok“-ra egész évre előfizettek

1892. évre befizettek:

Herczeg Eszterházy Pál, Dobolyi József, Ujkécskei uri-egylet.

1893. évre befizettek:

Sturmann György, Helfy Ignác, Kállay Ferencz, Gróf Bethlen Miklós, Lisznyay János, Falk Miksa, Röser intézeti igazgatóság, Bpesti országos casinó, Szuchányi Ferencz, Atzél Péter, Ülber Mátyás, Herczeg Eszterházy Pál, Bede Károly, Pados János, Várad Bertalan, Urmanicz János, Veress Lajos, Dáné Károly, Bizek Armin, Bakonyi Sándor, Kulisch István, Vidra Sándor, Dobay Ferencz, Pap Árpád, Dobolyi József, Bodnár Károly, Ujkécskei uriegyelet, Bihardiószegi Casinó, Küri Lajos, Bakó Ferencz, Tóth István, Pilder Ferencz, Teszényi Pál, Torzsai haladó kör, Andráschofszky Efraim, Dózsa Endre, Petrovics Ferencz, Papp Károly, Dr. Sigmond József.

1894. évre befizettek:

Sturmann György, Helfy Ignác, Kállay Ferencz, Gróf Bethlen Miklós, Lisznyay János, Falk Miksa, Röser intézeti igazgatóság, Bpesti Országos Casinó, Szuchányi Ferencz, Atzél Péter, Ülber Mátyás, Bede Károly, Herczeg Eszterházy Pál, Pados János, Várad Bertalan, Urmanicz János, Veress Lajos, Dáné Károly, Bizek Armin, Bakonyi Sándor, Kulisch István, Vidra Sándor, Dobay Ferencz, Pap Árpád, Dobolyi József, Bodnár Károly, Szinnyei József, Ajkéskei uri egyelet, Bihardiószegi Casinó, Dr. Otobán Nándor, Borcsa Mihály, Küri Lajos, Bakó Ferencz, Pechata Antal, Tóth István, Teszényi Pál, Torzsai haladó kör, Muhai Ferencz, Andráschofszky Efraim, Bay János, Huba Alajos, Zafr György, Molnár Lajos, Dózsa Endre, Petrovics Ferencz, Dr. Sigmond József.

1895. évre befizettek:

Spaller Károly, Gergely Károly, Dr. Balogh Sándor.
(Folytatjuk.)

Az orsz. ereklye-múzeumba érkező adományok.

0156. *Özv. Cserey Jánosné Zathuretzky Emilia adományai Imecsfalváról:*

Zathuretzky István által, fogsága ideje alatt saját kezűleg művészileg festett képe Kufstein várának. Rajta a következő elsárgult kézirat van: „Zathuretzky István rajza, várfogságának hetedik évében Kufsteinban 1857.“ A kép hossza 20 cm. szélessége 12 cm V. 85 sz.

Zathuretzky István székely huszárkapitánynak olajfestmény után rajzolt életnagyságu képe, rámban. Hossza 79 cm. szélessége 58 em. V. 86 sz.

II. Zaturcsay Zathuretzky István emlékiratai 1849.—1856-ig, a kufsteini várban átélt időről. Kivül aranyos nyomással, kemény kötésben, belül kézirat. VII 15 sz.

0157. *Székely Dienes adománya Kolozsvárról:*

Egy drb. oláh lándzsa a nagy-enyedi vérontásból. II 51 sz.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

A m. posta-takarékpénztár clearing- és cheque-forgalmában a kiadóhivatal száma 3213.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN.
az ereklye-múzeum őre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-múzeum őre címére küldendők.

Szerkesztőség:
Kolozsvár, főtér 12. sz., emelet.
Telefon sz 244.

Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt., 1/2 évre 2 frt., egy évre 4 frt.

Kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.

Öreg katonák iránti tisztelet.

Néhány esztendővel ezelőtt Délnémetországban jártam s egy mezővároson keresztül haladva azt mondtam utitársamnak, hogy itt ma bizonyosan a német császárt fogadják vendégül, vagy ilyen dolgot megközelítő valamely országos nagy ünnepély van, mert azt mutatja ez a felcizcomázott diadalkapú, azt a házakon lengő lobogók sokasága, azt mutatják ezek a banderiumok, azt az utczán tolongó emberek ezrei.

Megkérdeztük, hogy tisztában legyünk, miféle nagy ünnepély ez? A hadastyánok egylete ünnepel, felelék. Csalódtam, gondolám akkor hirtelen, hogy király ünnephez hasonlóknak ítéltém az ünnepélyt; nálunk nincsen is ilyen; csupán egy időnek, a 48-as időnek katonái vannak egyletté és egyletekké formálva, azok is csak a listában, a statisztika számára. De érettök ugyan fálnak nem menne egyik város sem, hogy lobogót tüzzön ki megünnepelőkre.

Pedig igazában szólva nem csalódtam én mikor a katonák ünnepélyét fejedelmi ünnepélynek, országos nagy ünnepélynek tartottam. Sokat azonban nem élélődtem vele.

Most felujult emlékemben megint, mert néhány héttel ezelőtt Északnémetországban is hasonló ünnepélynek valék tanuja. Most Westfaliában vitt keresztül utam s egy Delbrück nevű faluban (nem is város) hallgattam és néztem végig a kiszolgált katonák ünnepének előestélyét. Erről részletesebben elmondok egyet s mást, sajnálva, hogy nem volt elég idő magának az egész ünnepélynek lefolyását végig nézni.

Megjegyzendő, hogy németországban alig van város, melyben minden vasárnap ne lenne valamely ünnepély. Sok az egylet, testület, szövetség s mindenik ünnepel az ő központi városában. Élénkek és nevezetesekek a vadász, lövő, torna s más hasonló sportszövetkezetek ünnepélyei, melyeket rendszeren vasárnap tartanak egy-egy előkelőbb városban, hová a környék városából és faluból mind össze sereglenek az odatartozók.

De legáltalánosabb és méltóságteljesebb a kiszolgált öreg katonák ünnepélye. A veterán katonák egyleteinek nemcsak egy-egy város a központja, de úgy látszik, egy-egy falu is, a mint a delbrücki példa mutatja.

Delbrückben is vasárnap ültek ünnepeket a katonák. Mi Paget Olivérrel a megelőző szombat este érkezünk oda veloczipéd körutunkban. Ugyanekkor érkeztek némely szomszéd faluból a katonák is. A faluban már e megelőző napon óriási sürgés-forgás van. A lakosság nagy kegyelettel és tisztelettel van az ünnepély, az egylet és az ünnepelt katonák iránt. A házak sűrűn fel vannak lobogózva a birodalomnak a tartománynak és az egyletnek zászlóival. A vendéglőben halomra öldösik a leölhető állatokat a nagy lakzira, csiszolják a termeket; az utcagyermek, a járdajárók csoportosulnak, az asszonyok az ablakból tekintgetnek szerteszét: érkezett-e már vagy egy csapat? Mindenki a katonákkal van elfoglalva; egyébbel nem törődnek. Egész falu olyan, mint egy méhkas.

A falunak van egy szépen fejlett zeneegylete. A megerkezett katonák ennek hangjai mellett járnak be a falu utcáját, itt-ott megállanak, hihetőleg valamely jelesebb hadastyán háza előtt, egyik beszédet tart s tovább mennek. Végre a szállástadó kocsmá elé kerülnek katonarendben. Megállnak s a falú népe körülöttek. A kis zeneegylet megindítóan fujja az angol nemzeti himnust („God save the Queen!“), melyre nekik az angol szövegtől természetesen eltérő német szövegök van, de egy a dallamok teljesen, mert a westfaliaiak angolszász eredetűek, s a dalban, valamint az építkezés stílusában, népviseletben s kissé a nyelvben is az angolszászra vallanak. Ezen fujja a kar a himnust, melyet az utcza népe egytől-egyig levett sapkával hajdanfövel hallgat végig.

Ezután más darabot játszik, melyet a nép együtt éne-

kel, s melyre minket idegeneket is a meghatottság érzete fog el...

Aztán vezényelnek nekik s felkerekednek az ünneplők a vendéglő termeibe, hol jóízűen mulatnak egyet — a holt nap ünnepélynek bevezetéséül.

Magában ez a bevezetés szép megtisztelése, jutalma azoknak, kik hazájok védelmére öltöztek volt ruhát s talán rántottak volt kardot is.

De lehet e tulzottnak venni az irántok tanusított tiszteletet? A haza védelmezői megszereznek magoknak akkora dicsőséget, hogy polgártársaik megbecsüléssel jutalmazzák.

Kiskó István

— Nálunk, mai katonáink megünnepletéséről szót sem szólhatunk. Ők sem kívánják, hogy megünnepljük, vissza sem akarnak emlékezni jól-rosszul eltöltött katonáskodásukra. Ezért ilyen együletet nem is csinálnak — kivált 300 esztendő óta.

Vannak azonban nálunk is egyetlen dicsőséges harcznak hadastyánai, kik egyttal már aggastyánok is, a 48-as öreg honvédek, kiknek kijár a jutalom dicsőségökért, hogy vissza-visszaemlékeznek a nagy időkre, s az nekik az ünnepnapjuk. A visszaemlékezés e kedves jutalmában részesülhet az öreg honvéd különösen egyszer évenként: *márczius 15-én*, mikor a tépett zászlót viszi elől nagy büszkén és nagy rongyosan, vagy sántikálva veri azt a nagy dobot. . . A közönség egy része, legalább egy-egy ideális diák tisztelő, bámúlattal tekint az öregre s lelkes gondolattal adóz neki, másik része pedig mosolyog a czeremonián, mint egy szindarabon. Pedig az öregnek nem komédia ez a dolog, hiszen még egyéb jutalmat vagy díjat is kap, a miért katona volt, ha jól emlékszem naponta 10 krajczárt — a következő feltételek mellett: 1., ha nincs mit ennie, 2., ha elérte a 65 esztendőt és 3., — ha még eddigelé meg nem halt. . .

— Mi másképen becsüli meg németország az ő katonáját, az ő védelmezőjét! — Magyarország katonája talán nem is Magyarországé?

Torda, 1894 nov.

Borbély György.

A szent út.

— Turinból Budapestig. —

(Vége.)

Itt elsorolja az író a három heti küzdelmet, mit Ruttkayné és a Kossuth fiuk állottak ki, a kétségbeesés és remény között, csak elvéve aludtak egy-egy órát, és pihenés most sincs. Tovább így folytatja:

„ . . . végre elveszteni azt, a ki a családban legdrágább volt a földön, s a ki a közéletben a legnagyobbak közt is nagy volt, és közvetlenül reá, még csak egy pillanatot se tartva fenn, hogy magokhoz térjenek, küldöttségeket fogadni, beszédekre felelni, hol olaszul, hol magyarul, ez több volt, mint a mennyit emberileg elviselni lehetséges. Csak egy olyan földön túli lelki állapot, melyet szellemileg támogat talán millió és millió ember rokonszenvező, buzgó imája, képes nagy ritkán ily kiváltságos emberi lényeknek annyi erőt kölcsönözni.

És mennyire bámulatos erre nézve a Kossuth család! Maga Ruttkayné is, ki már oly idős, kit annyi kimondhatatlan bánat és csapás ért egész életén át, oly nemes egyszerűséggel tudott és volt képes felelni az olasz, angol, francia beszédekre, s különösen a magyar küldöttségek tagjai mindenikéhez volt egy-egy figyelmes, köszönő szava, és mindeniknek azt mondta, mit az legjobban megérthetett, a mi szívéhez, lelkéhez szólt.

„ Alig indultunk hát el Turinból, Chivassonál megállították a vonatunkat, mert küldöttség várt reánk, fáklyákkal, gyönyörű koszorúval, tenger néppel, a mely a szomszéd községekből is oda sereglett. A Kossuth testvérek megegyeztek volt abban, hogy Olaszországban Lajos Tódor fog köszönetet mondani, Ferencz pedig Magyarországon. Így hát Verczeli, Novara, Milano, Treviglió, Rovato, Brescia, Desenzano, Peschiera, Verona városokban, mind a fiatalabb Kossuth fogadta a küldöttségeket és vette át a koszorukat, melyek szebbnél-szebb élő vi-

rágokból voltak készítve, oly díszesen, miként az olaszok tudják azt előállítani.

„ Hajnalban érkezünk Vicenzába és ott a városi katonaság is kijött tisztelegni, s a katonai zenekar a Rákóczi indnlóval fogadott, tomboló lelkesedés közepette.

Kossuth Lajos Tódor itt megint gyönyörű beszédet mondott, úgy, hogy az olaszok mind sirva fakadtak, és mind ismételték egymásnak: „de mily melegséggel és egyszersmint mily eleganciával, és mily válogatott kifejezésekkel beszéli a mi nyelvünket, soha sem szónokolt, és ime első kísérletére mutatja, hogy elsőrendű szónoknak született “

„ A mint Vicenzából elindultunk, történetesen melém került egy percze, a fiatalabbik Kossuth.

— Istenem, nincs még teljesen kimerülve? kérdeztem tőle aggódva.

Csodálkozva nézett reám, és igen szomoruan és szeliden felelte:

— Nem, egy cseppet sem vagyok fáradt. Csak kimondhatatlanul meg vagyok hatva, annyi rokonszenvet és igaz szeretetet találva mindenütt!

„ És valóban igaz, *Kossuth Lajos*, ki annyira szerette az olaszokat, azt még sem sejtette, hogy őt annyira szerették, bámulták, imádták.

„ A midőn Turinba boltba mentük fivérémmel és észrevettük, hogy magyarok vagyunk, mindjárt mondták nekünk, hogy ez a szomorú alkalom sok idegent vonzott a városba, sok pénzt is hozott forgalomba. de szívesen lemondtak volna minden nyoreségről, csak meghosszabbíthatták volna a generale *Luigi Kossuth életét!*

Itt ismét felbe kell hagynom, habár nagy sajnálattal. Mestre-ben a velenceiek is megjelentek, művészi kivitelű koszorúkkal, zászlókkal. Treviso, Covegliano, Cazarsában hasonló ünnepélyes fogadások, nem csak koszoruk, hanem virágfüzerek is. Udinében még egy külön díszteremben ebédrel várta a város a gyász, vagy diadalmenetet, miként az író maga mondja, hogy:

„ A szent koporsó utja nem gyászmenet volt Olaszországban, hanem valóságos *diadalút*. A Garibaldi himnuszának buzdító dala kísért a szép Italia határáig, és midőn Kossuth Ferencz ott megállíttatá a vonatot, hogy még egyszer köszönetet mondjon Olaszországnak, ennyi lelkes rokonszenvért, ily nemes vendég szeretetért, a hála könnyei csordultak ki mindnyájunk szemeiből.

„ S mi magyarok félni kezdtünk, hogy ily fényes diadalút után, a magyarok fogadtatása majd hidegebbnek fog tetszeni, s mindenesetre nem lesz oly művészi módon kifejezve!

„ De nem, ezerszer nem! A mit Olaszországban az emberek „élítje“ tudott ily csodás módon megteremteni, azt mégis túlhaladta az ellenállhatatlan nemzeti érzés, nemzeti áradat, mely nálunk úgyszólván önként fakadt a földből, minden bokorból, minden porszemből, a mely körül vett, mint a tenger hullámai, melyeket még egy isten sem volna képes feltartóztatni! Csáktornyától Budapestig folyton, folyton emberek közt haladtunk mindvégig. Itt egy egész falu népe utazott messzünnen, hogy egy pillantást vessen *Kossuth Lajos* halottas kocsijára.“

Fájdalom itt is el kell hagynom a különböző, nagyon megható jelenéseket, melyeket a magyar földön utjokban láttak.

„ . . . A merre csak érkezünk, az egész környéken zúgtak a harangok, a nép dörden állva imádkozott, vagy zoltárokat énekelt, az asszonyok sirtak és ez mind oly önként jött, a nép lelkéből fakadt! Magok a szónokok is, beszédek akartak mondani és csak

zokogni kezdtek, s e zokogás ékesen szöllőbb volt a leg-
ékeesebb beszédnél.

„Azon percztől fogva, a mikor átléptük a magyar határt és Gerlőczy Károly, mint Budapest jótékony szelleme, egy nagy üveges szalon kocsiba fogadott be mindnyájunkat, egész a megérkezésig, Kossuth Ferencz és Lajos Tódor egyebet nem tettek csak az ablakokban álltak és atyjok nevében köszönték a sok néma köszöntést, a sok forró imát, mit feléje küldtek. Az állomásokon eleséges kosarakat, borokat nyújtottak fel hozzánk, egész idegen emberek. de ők semmihez sem nyultak! 45 év múlva látták legelőször viszont hazájokat, oly veszteség után, ily érzések között! S mintha a föld maga is új életre ébredt volna, mindenütt. a hol elhaladt a szent koporsó, még katonák is, megszökve kasszárnyáikból, sorfalat képeztek az út szélén, csak hogy némán szalutálhassanak azon fél pillanat alatt, míg elrobogtunk!

„És ime beteljesedett a mit *Kossuth Lajos* jövendőt! Azon percztől fogva, a mikor a magyar határra érve, Kossuth Ferencz, az atyja lelke által sugalva, felsőbb ihlettel közeledett a fátyollal borított nemzeti zászlóhoz és ezt mondta:

— „Drága atyám hült tetemei nevében megcsókolom az első magyar zászlót, mely szemem elé került,“ mintha új korszak hajnala hasadt volna a nemzet életében, mintha ki akarna bontakozni azon kisszerű önzésből, mely szellemét egy darabig lebilincselte, mintha mindenki néma esküt tett volna szívében, hogy ezután nemcsak önmagának, hanem a közügynek, a hazának, az ideálnak is fog élni!

„ Bár egy része az embereknek gyalog érkezett az ország különböző vidékéről, mégis étlen szomjan álltak két felől, meghatottan és némán, mint egy templomban, reggeli 7 órától délután 4-ig. Méltó volt *Kossuth Lajos*hoz az ajkáról önként ellebbent Szózat, Hymnus, Kossuth nóták, melyeket akarva nem akarva mindenki énekelt, még a ravatalt megelőző öreg papok is, mert beteljesedett az, mire egy buzgó honleány utalt gyönyörű koszoruja szalagján: *Resurget!*

Itt végződik a nagybecsű könyvecske, melynek minden igaz honfi s honleány birtokában kellene lenni, mint örökbecsű szent ereklyének.

És ez alkalommal nem mulaszthatjuk el azon főnebb említett zászlónak a leírását, mely egy élő hazafias költészet volt.

A három méternél hosszabb zászló szalag, legvilágosabb tengerszín zöld volt, szélein keskeny nemzeti szalaggal. A nagy koszoru babér volt pálma levelekkel, mely utolsó finom fekete fátyollal voltak borítva. A szalag csokor között hatalmas élő virág bokréta emelkedett, oly rendben, hogy egyik részét mind piros rózsák képezték, az utána való részt fehér rózsák tölték be középen, s ezután, a bokréta másik széle hervadatlan zöld levelekből állott; valódi remeke volt ez a nemzeti korszaknak. S dicsérete válik Szennár Vilmos üzletének, hogy a leírás szerint pontosan elkészíté. A széles szalag egyik végén e szavak állottak: *Kossuth Lajosnak. Resurget.* A másik végén: Teleki Miksáné és De Gerando Teleki Irén.

Érdekes volna az ezer meg ezer koszorúból olykor egyet-egyet ismertetni, mind meg annyi történeti szent emléket a hazafias lelkesedésnek!

Lövei Klára.

Kinizsi István,

A „Sánta huszár“ életrajza.

— Arczképével. —

A ki emigrációi naploja folyamán olvasóinkat olyan kedélyesen és tanuságosan szórakoztatta, s tréfás hangulatú érdekes leírásával oktatta mulattatta, sok új adalékol jegyezvén fel hanyatott emigránsaink élete, küzdelmei- és reményeiről — annak életrajzát, függetlenül munkájához, röviden a következőkben ismertetjük meg. S olyan hányt-vetett életű, sok kalandon átesett, de nehéz pillanatokban is a helyzet tréfás oldalát megragadó ember forradalom előtti és utáni életére, mint a milyennek a „Sánta huszár“-t naplójából ismerjük — ki ne lenne kíváncsi?

*

Kinizsi István 1826 október 29-én született Szász-Csáváson, (Kis-Küküllő megyében) hol atyja, Mihály megyei főorvos, táblai bíró és birtokos volt. A család valamikor Magyarországból származott át Erdélybe, s nemességi jelvénye, illetőleg címere: „szivalakú katona-paizs alatt száránál összekötött két búzakalász által körülövedve, melynek mezejében egy kar átdöfött törökfővel egy felemelt görbe kardot tart. A paizson felül korona nyugszik.“*)

Az ifjú Kinizsi az elemi iskolából a marosvásárhelyi ref. kollegiumba került, a hol „subscribált“ is, a mint akkor mondták, vagyis érettségét tett. Jogot hallgatni Kolozsvárra ment, de nem sokáig jogászokodhatott, mert a forradalom kitörése nála is karddal cserélte ki a könyvet kezében. Lóra kapott, s felcsapott huszárnak a 15. Mátyás-huszár-ezred Kolozsvárt alakult I. osztályába és 1848 aug. 21-én büszkén írja haza atyjának, hogy már „lovass honvéd-tizedes.“ Ettől kezdve gyorsan haladt, kitűnő, ügyes lovas és vitéz katona volt, a miért felebbvalói: Bethlen Gergely és Miklós gróf, Nagy Samu és Makrai László nagyon szerették, tisztelték. Büszke is volt rokonszenvére, s nemes igykezetével az 1849 márczius 21-iki feketehalmi csatában annyira kitüntette magát merész vitézségével, hogy Bem tábornok másnap magához hívatta brassói főhadí szállásán és századosá nevezte ki. Mint ilyen Szebenben a Bethlen Miklós gróf vezénylete alatt álló „lovagdai tanosztály“-nál (equitatio volt alkalmazva, később pedig júliusban, mint a vöröstoronyi szorost védelmező lovas-csapat parancsnoka szolgálta ügyünket.**)

De a Szeben felől támadó, több mint 8000-nyi muszka sereget a csekély magyar őrség nem bírta feltartóztatni, és július 20-án kiszorított a határon Oláhországba. Emigráns lett társaival együtt. Ez utolsó csata, s a fegyverletét leírásával vezet be naplóját, s innen kezdve maga írja le életét: viddini tartózkodásukat, majd a Sumlára, s onnan Kiutahiába való vándorlást, beleillesztve társai, és egyáltalán az emigrációi testület története keretébe. Kis-Ázsiában 1851 május 8-ig maradt, midőn Mészáros Lázár, volt hadügyminiszter csapatjával Maltán át Angliába indult. Június 5-én értek angol partra, Southamptonba, hol a város és a nép kitörő örömmel és nagy vendégszeretettel fogadta a száműzötteket.

Angolországban Kinizsi Londonban húzódik meg és mint többi társai — keze munkájával szerzi meg mindennapi kenyerét. Előbb üvegfestő lesz, majd Sheffieldre utazik s munkát kap egy borotva- és késgyárban, aztán egy kis pénzségélyt kapván hazulról, ismét Londonba tér vissza, hol jobb dolga lett. Kedélyes napokat tölt Vay László gróf, Bakacs

*) Ld. Szentkatolnai *Bakk* Endre: Emléklapok özv. Veress Ferenczné 80-ik évfordulati ünnepére . . . (Budapest 1892.) 127. l.

**) E szereplését egyik tizedese, *Szász* Lajos szépen méltatta „A vöröstoronyi csata“ című, lapunk idei 17—18. számában megjelent dolgozatában.

László, Nagy Imre, Bethlen Gergely, Teleki Sándor gróf és mások körében, s tanuja Kossuth Lajos és társai megérkezésének, diadala- és elutazásának. Ezután jegyzője lesz Kemény Farkas báró mellett a Londonban élő magyar menekülteknek, majd felügyelő a rövid életű magyar katonai iskolában. Később, Kemény báró temetésén megismerkedett véletlenül egy J. B. Binery nevű gazdag úrral, a ki angol flegmával kérte, hogy menjen hozzá lakni, nála gondtalanul élhet. Kinizsi elfogadta a magyar-barát anglus vendégszeretetét, s Binerynél hercegi kényelemre talált: gyönyörű lakása, pompás kosztja, rendelkezésére álló fogatja volt itt, fel sem számítva az angol főúraból álló díszes társaságot, melylyel érintkezésbe jött. De már a harmadik este rájött, hogy tulajdonképen a londoni arisztokrácia játékbarlangjában van, mely körül állandóan rendőrök kémkednek. Menekülni akart innen, s átlátva, hogy Angliában nem igen élhet meg, néhány font sterlinget kért az angoltól és Amerikába hajózott.

Az Újvilágban, (hova 1852. május havában ért) szintén kalandos élete volt. New-Yorkban élő emigráns-társai hamar kenyerhez juttatják és Kinizsiből egymásután lesz márvány-csiszoló, ezüstöző és cukorgyári munkás, majd patikárus egy kalandos magyar orvosnál és végül október elején lovászmester (a mihez bizonyára legjobban értett). Bostonban, Kalapsza magyar lovagló iskolájában. De tavaszra megbetegedvén, hat hétre New-Yorkba ment egy kis levegőváltoztatás végett, s onnan ismét vissza a lovardához.

Ime 3 évi hányattatásának története néhány sorba összefűzve naplója alapján, mely — sajnos — 1853 elejéig végződik. Még csak „Sánta huszár“ melléknevét kell megmagyaráznunk. A mint naplójában is olvassuk, az emigráció éveiben többször gyengélkedett, s különösen lábaival volt baja. Már a szabadságharc kezdetén panaszkodott, hogy lábai meghűltek, a téli hadjárat strapáczái következtében aztán fájdalma fokozódott és sokáig sántított. Ennek ötletéből *Sánta huszár*-nak nevezték bajtársai, de e cím tiszteletcímzémmé változott az emigráció idejében; sok helyütt csak e néven ismerték és sokan voltak, a kik valódi nevét soha nem is tudták.

Kinizsi István Bostont is megunta, mert a honvágy mardosta, jobban mint valaha. „A száműzött élete hasonló a hánycsászár tengerhez, azt csak látni, vagy érezni lehet, leírni nem“ — fakad ki 1853 szept. 30-iki levelében. S ugyanakkor írja, hogy miután New-Yorkban három hétig hasztalan keresett valami könnyebb állást, ismét visszajött a lovaglóiskolához, mert „úgy látszik, hogy én és a bostoni lovagda elváhatatlanok vagyunk“, mondja. Közel két évig szolgál itt jó barátjai és társai körében, mint könnyvezető és tanító (riding-master), 1855 július végén aztán angol diplomát kérve az iskolától a lovaglásból, elbúcsúzott társaitól és átvitorlázott Angliába, hogy a hazatérést megkísérelje. Augusztus 15-én adta be a császárhoz intézett folyamodványát a hazatérési engedélyért a londoni osztrák nagykövetségnél, el lévén határozva, hogy ha nem kap amnesztiát, ismét visszatér Amerikába. Egyúttal atyjának is ír, hogy eszközölje ki számára Bécsben a hazatérési engedélyt, a ki minden követ megmozgat, hogy fiát viszontláthassa. Kinizsi István szept. 17-én írja, hogy megkapta atyja biztató válaszát, s bízik a császár kegyében, hogy október elsején hazaindúlhat. Időközben megpénzsegélyt kér egyik rokonától, mert mióta emigráns — úgy mond — csak 800 p. frtot kapott szüleitől, ebből is a Londonba küldött négyszáz frtot mai napig sem kapta meg.

A betegségétől és honvágytól gyötrött bujdosó azonban hiába várakozott október elsejére, engedélykérésére még csak nem is felelték, s így keserű szívvel, s egy családossal dagabban tért ismét vissza bostoni jó barátjai közé, a kik már rég otthon képzelték, a hat év óta nem látott hazában.

Kinizsi, bajtársai körében ismét gondtalanul élhetett, mert mindennapja legalább meg volt az iskolában, de nem

tudott nyúgodni, hazavágyott, s ez volt egyedüli célja. E végből tisztelgett Washington-ban *Hülsemann* amerikai osztrák követnél is, kérve közbenjárását, de 1856 márczius 22-én sajnálattal válaszolja sürgető levelére, hogy kegyelmi kérvényéről még semmi eredményt sem írhat. De, a szabadulás órája nem volt messzi, mert *Hülsemann* június 10-iki levelével értesíti Kinizsit a londoni császári követség átírata alapján, hogy a bécsi cs. és kir. főrendiházi hivatal főnöke megengedte neki a bántatlan hazatérést, de csak, ha az engedély keltétől számított 3 hónap alatt visszatér a hazába, alá kell azonban magát vetnie a hivatalos számvizsgálatnak. Az útlevelet a londoni követség fogja neki kiállítani.

Ha tudjuk, hogy 1861-ig mily nehezen kaphattak bujdosó emigránsaink amnesztiát, képzelhetjük a „Sánta huszár“ örömet, boldogságát, hogy most már hazatérhet. Ezt pedig befolyásos atyja fáradhatatlan utánjárásának köszönhetette, ki nek sikerült „kegyelem útján“ fia számára a büntetlen visszatérési engedélyt kieszközölni, a minek ő maga is azért örült, mivel István veszedelmes gyomorbetegségben szenvedett, a miből sem londoni, sem amerikai orvosok nem tudták kigyógyítani és hazajöttékor több pesti és más jeles orvos hasztalan gyógykezeltése után, az atyja csakugyan ki is gyógyította.

Kinizsi István már most sietve összehalkolt, elbúcsúzott bostoni és new-yorki bajtársaitól, kik még egyszer kocczintott k vele *Ihászék* „A három magyarhoz“ czimzett vendéglőjében, aztán *Isten hozzád*-ot mondva barátjainak és a szabadságszerető amerikai szabad földnek, hajóra szállt és epedve várta európai partra érkezését.

Londonban rendbehozván ügyét, s megkapván a hazatérhetési engedélyt, Párisnak vette útját, de olyan sietséggel hagyta el az angol fővárost, hogy — a mint egy feljegyzési töredékében írja — eszébe se jutott, hogy „mi Franciaországgal ellenséges lábon állunk,“ s Doverbe érve, látcsövén bámulta a boulogne-i francia hegyeket, anélkül, hogy eszébe ötlött volna, hogy oda nem lehet külön útlevel nélkül menni. Ekkor hallván a kikötőben, hogy X. gróf külön hajót bérelt, megkérte, hogy venné fel kísérői sorába, a ki őt távolról ismervén, minden nehézség nélkül felvette, és csak így „a gróf titkárja“ czímen sikerült Párisba baj nélkül eljutnia. Itt megtekintve az élénk francia világáros nevezetességeit, meg sem állott Bécsig, a hol iratait rendbe találta ugyan a policzia, de kötelességévé tette, hogy útlevelét Pesten, Kolozsvárt és Maros-Vásárhelyt is láttamoztassa a császári rendőrségnél. De ezeken a kémkedő, bosszantó vizsgálatokon már könnyen átesett a szegény „Sánta huszár“, a ki több mint 7 évi emigránskodás után 1856 szeptember utolsó hetében állított be szülei házában, megférásodott, szakállas arczával, a hol alig ismertek reá.

Kinizsi István kipihenve itthon az út fáradalmait, mivel nem tudott dolog nélkül lenni, elfogadta *Bethlen Sándor* gróf meghívását (kivel családja már a forradalom előtt is jó ismeretségben volt) hogy apanagyfalúsi birtokára menjen (Szolnok-Doboka megyében) fiai mellé, angol-nyelvtanítónak, a kik lovagolni is tőle tanultak meg. Kinizsi három évig, 1859 végeig volt a grófi családban, hol mint személyes jó barátot tekintették, s azután 1860 kezdetén elfoglalta szász-bernádi (Kis-Küküllő megyei) birtokát, hol a kiegyezésig kizárólag gazdálkodással foglalkozott. Az 1861-iki rövid alkotmányos korszakban *Bethlen Farkas* gróf főispán beigtatási ünnepélyére, a több százra menő lovas bandérium vezetésével Kinizsit bízták meg. A *Schmerling*-provizórium alatt sokat szenvedett a már az ötvenes években hírhedtté vált *Bilz* osztrák alispántól, a ki többször gyanúsítgatá, zaklatta, úgy hogy egy alkalommal éjjel csendőrökkel házmozást rendezett nála, s még a palotát is felszedette; mely alkalommal Kinizsi sok becses (de különben ártatlan) emigránslevelét és feljegyzését elvitték.

Kinizsi ezután 36 éves korában nőül vette 1862 okt. 7-én k.-szentmiklósi Nagy Katalint (a marostordamegyei birtokos-család leányát) kivel boldog házas életet élt, de gyermekei közül csak kettő él: Pál, a bécsújhelyi katonai akadémia növendéke és György, kollégista Marosvásárhelytt. A marosmenti vasút építéskor 1866-ban angol tolmács lesz évi 3000 frt fizetéssel; itt egy félévig működött, e vasúti vállalatnál, s onnan kilépve 1867 őszén megválasztották szolgabírónak megyéje zágoni járásában. Mint ilyen 1869 őszéig szolgált, s ekkor a honvédség újjászervezéskor, kedve kerekedvén ismét katonáskodni, mint főhadnagy beosztatott a honvéd-huszárokhoz. Itt 1874-ben századossá léptették elő, s 1878—79-ben elvégezvén a törzstiszti tanfolyamot, kevés ideig a 10. honvédhuszár-ezred Segesvárt állomásozó osztályának parancsnoka volt. A katonai szolgálatot azonban mégis csak terhesnek találta, s ezért a következő évben nyugodalomba vonult, 1882-ben pedig ő Felsőge címzetes őrnagyi jelleget adományozott neki.

Kinizsi István már most gondtalanul családjának és gazdálkodásának élt, s a közügyekben csak a megyegyűléseken vett részt, hol ismert ellenzéki volt, melyhez a megye nagy része is tartozott. Mint szónok, tüzes vitatkozó volt, ki csökönyös ellenfelét utolsó sáncaiból is kiszorította, s örült, hogy diadalát az eszmék terén érvekké vívhatta ki. Mint ilyenek, sok barátja volt, a kik 1886-ban tevékenységének s lángoló hazafiságának szélesebb mezőt nyitottak, amennyiben január havában Kisküküllő-megye megválasztotta országgyűlési ellenzéki képviselőjévé. Agyszélhűtés okozta hirtelen súlyos betegsége miatt azonban a képviselői mandátumot nem fogadhatta el, s néhány nap múlva a választás után, febr. 2-án Segesvárt 60-ik évében jobblétre szenderült. Földi maradványait szászbernádi birtokára, s onnan szülőhelyére, Szászcsávásra szállították, hol a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

*

Vele ismét fogyott ama már kevesek száma, kik hazánkknak, s alkotmányunknak még e század közepében vívott küzdelmeiről élő tanubizonyságot adhattak. A régibb kor nemes magyar alakjainak egyike dőlt *Kinizsi Istvánnal* sirba, s egyike ama még kevesebbeknek, a ki nevét a „Kossuth-emigráció“ irodalmában is örökre emlékeztetéssé tette nyugalomban, 1883—84-ben kidolgozott szép emlékiratával: „A *Sánta huszár* naplója“val. Boldog vagyok, hogy nekem jutott a szerencse az eddig ismeretlen becses naplót sajtó alá rendezni, a mit ép oly élvezettel és egyszerűséggel tettem, a milyennel róla ez életrajzi megemlékezést írtam.

Aldott legyen emlékezetek!

Bécsben, 1894 decz. 6-án.

Veress László

Dembinszky altábornagynak a felső-magyarországi hadtest főparancsnoksága letételéről szóló napi parancsa.

(Vége.)

Eperjesen utó hadakat hagyva hátra, melyhez a mi dandárunk is tartozott és nappal az Eperjes melletti erdőség egyik magaslatán ütöttünk tábort és vártuk az utánnunk nyomuló orosz előhadakat. Junius 22-én estére kelve mi is bevonultunk Eperjesre. Ekkor történt, hogy

vadász osztály parancsnokunk Pálinkás Rudolf, e sorok íróját is visszarendelte elhagyott tábor helyünkre, mint végső — s más fegyverneműekkel is megerősített — őrszem állomásra.

A mikor mi oda visszaértünk már teljesen sötét volt s alattunk a völgyben a muszka előcsapatokat elhelyezkedve vettük észre s hozzánk felhangzott csudálatos hangvegyülékű táboriga zenéjük. Éjjeltájt a völgyből hosszú sorban állásunk felé czirkáló Kozák lovasok közeledtek és vonultak el a tisztáson — az erdő fái alatt és szélén veszteglők előtt — s eszünbe jutott, hogy ha a reggel is itt ér bennünket vagy mindnyájan lekaszabolatunk, vagy hadi foglyokká tesznek. E közben virradás előtt a távolból a visszatérést jelző trombita jelszót meghallva hagytuk el állomásunkat és tértünk vissza Eperjesre.

A mikorra beértünk meg volt virradva s a még ott levő utó csapatokkal tovább vonultunk Lemesán... Somos felé. A hol hadtestünk zömöt egy völgyben siktéren s a Latorcza vagy Jarcza nevű folyam partja mellett elhelyezkedve találtuk.

E hadállásunkban junius 23-án az Eperjes felől utánnunk nyomuló muszka elősereg délfelé a helység feletti magaslatról hegyről lefelé húzódva balszárnyunkon megtámadott. A mieink az ellenséges csapatokat vissza nyomták és tul a hegyen is visszaujták. Az itteni hajlásokban lesben elhelyezett ágyú ütegek tüze és rombolásainak kitéve — kénytelenek voltak onnat jelentékeny veszteséggel visszahúzódní. Ezalatt a délutáni órákban a Latorcza mellett elhelyezett jobb szárnyunk ellen is, több szépen ruházott és mind különböző színű lovas ezredek intéztek rohamot. Az első harczi vonalban felállított tüzeink — a hol e sorok írója is ágyú fedezeten állott — egész hideg vérrel azok lőtávolbeli jutásukat bevárva — jól irányzott és talált lövegeikkel olyan sikátorokat vágtak a lovas ezredek között, hogy azok nemsokára eszeveszetten és nagy veszteséggel futottak vissza és tüntek el a láthatáron, kellő tájékozást és respectust szerevezve maguknak, a honvéd vitézség és elszántságról.

Ezen Lemesánnál és Somosnál a mi utó — és az ellen — előcsapatai közt vívott ütközet volt a jelentékenyebb és véresebb összemérkezésünk az oroszokkal, mindkét részről számosan estek el és sebesültek meg a csatasíkon, a melyet mi tartottunk meg és onnat visszahúzódní kényszerítettük az ellent,

A mint utóbb kiderült s a Vargyas Endre által 4867-ben „Magyar szabadságharc története“ című munkája 392. sz. lapján is előfordul, a Páskevics által vezényelt s a galicziai széleken betört orosz haderő 152,187 emberből állott és 496. löveggel rendelkezett. A felső magyarországi alig 12—14 ezerből álló hadtestünknek már ekkor egyéb feladata nem lehetett, mint az ellen előrohanásait lépésről lépésre való visszavonulásával akadályoztatni és ez által időt nyerni bennebb a hazában levő többi haderőknék lehető kifejtése és egybegyűjtésére. Ez aképpen történt, hogy habár az ellent Lemesánnál vissza is toltuk, még az nap éjjelre kelve tovább húzódtunk Kassa felé s árkászaink utánnunk az utakat és hidakat ilyekezték járhatatlanabbakká tenni.

Más napon Kassán át újabb hadi készenletbe helyeztük magunkat, és miután várt megtámadtatásunk nem sikerült, tovább vonulva Miskolcz, M.-Kövesd Jászberényen át Czegléd, Szolnokra jutottunk a hol hadtesünk egyesítve a Perczel alatti hadtesttel s az ő fővezérsége alatt mintegy 24 ezer főre szaporodtunk fel.

Több oldal fordulatok és napi menetek után julius vége felé Szegedre jutottunk és a város határán szállottunk táborba.

Ezen oldal fordulataink közt jelentékenyebb a julius 20-án Téránál Zsámbokrétnél az ellenség felkeresése és ereje kitudása végett intézett nagy lovassági ütközetünk volt. Haderőnk Szegeden a Guyon és Kmetty alatti csapatokkal egyesülve 36—45 ezerre növekedett fel. Azon terv hogy a nyomunkban lévő Haynau által vezényelt nagy osztrák haderővel a szegedi határon ott készült földhánnyasokkal megerősített tábor helyünken mérközzünk meg — feladatván Augusztus 1-én már átkeltünk a Tiszán Uj-Aradra, zömünk Szőregen helyezkedett el, Ó-Szegedre a Haynau csapatai augusztus 2-án már bevonultak. A Haynau féle ellenünk működő haderő, Vargyasinak fentebb idézett történelmi munkája 392 sz. lapján előjövő számítás szerint 83,430 emberből állott és 360 ágyú-üteggel rendelkezett. Ujszegednél hidverést és átszállást meg nem akadályozhatván, a Szőreg előtti tábori állásunkban vártuk megtámadtatásunkat. Augusztus 5-én már korán reggel Ujszegedről — a hol az ellen főhadi szállása volt — felénk ágyuzni kezdettek, a 6—12 fontos ágyúgolyók amugy potyogtak le közénk és gurultak tovább. Ez időközönként félbeszakítva szünetelt délutáni 1—2 óráig.

A derekas csata ez időtájt vette kezdetét, a mi részünkről mintegy 40—45, ágyúval szemben az ellen részéről 99 különböző nemű nagyobb és kisebb kaliberű ágyú löveg ontotta szakadatlanul felénk a halált.

A mi hadi állásunk a Szőreg előtti térségen a Tisza áradásai ellen készült földhánnyásokig elötölva azon innen kezdődött, balszárnya a szentiványi erdőségig terjedett, a jobb szárny pedig közvetlen az ottan a Tiszába folyó Maros partjai mellett huzódott. A mi hadtestünk illetőleg hadosztályunk a jobb szárnyon helyzetetett el. Azon hátrányos helyzetet kívül hogy a délutáni nap éppen szembe sütött s az ellen mozdulatait nehezen vagy nem vehettük észre a leghevesebb támadás e jobb szárny ellen intéztetett. S miután az ellenfélnek utóbb sikerült balszárnyunkat visszanyomni, valóságos kereszt ágyú tűz közé szoritotta. Este felé 6 óra tájt a csataterőről visszavonulásunk elrendeltetett, és kezdetét vette, a mikor Szőreg falú széléhez jutottunk sötétedni kezdett. E sorok írója ép az első harczonában, a földhánnyások közvetlen közelében felállított ágyúk fedezetén volt így a visszavonulók közt az utolsók között. A falú széle alig volt $\frac{3}{4}$ órányi távolságra első harczonali állásunktól, a közbeeső csata sikon mégis a mig átvonultunk, a szakadatlan ellenünk irányult ágyú, s apró fegyverek golyó zápora közt, már esteledett. A harci sikot holttestek és elesett sebesültek borították. A már elenyomuló és velünk kéztusába is kerekedett ellen csapatokat a falú szélén felállított huszáraink rohama tartóztatták fel, és üzték vissza halált megvető vitézséggel.

A szőregi csata egyike volt a legnagyobb és véresebb csatáinknak. A midőn ezen csata leírását és az ezen csatában elhullottak és megsebesülteknek számát azután a Horváth Mihály, Vargyasi Endre, Gelich Richárd sat. műveiben később olvastam, mindig eszembe jutott a muszka hadi bulletinekről szóló adoma, a mely mindig vagy egyetlen egy esetről, vagy egyről sem emlékezik meg. Bárha a mi, a jelzett könyvekben előforduló, az elesettek és sebesültjeink számáról szóló hadi bulletineink nem is ép oly categorice mint a muszka bulletineink, a valósághoz képest mégis szerfelett enyhék és megnyugtatók, tekintettel az általam fentebb érintett ténykörülményekre. Szőregen túl újból rendbe szedvén

magunkat, az éj sötétségében tovább vonultunk Temesvár alá, naponként követve az ellentől s azokat vissza vissza nyomva.

Temesvárnál, a Vécsey alatti várat ostromló hadtesttel találkoztunk és egyesültünk. Fővezérünkül Bem neveztetett ki, a ki Augusztus 9-én megtartott csata napján érkezett meg. Itten a csatát el is veszítettük. A temesvári csata után hadseregünk nagy veszteséggel s megbomolva vette utját Lugosra. A honnan a csatákban megtizedelt, a kimerülés és betegségek miatt leolvadt hadtestünk illetőleg hadosztályunk, dandárunk maradványai — kiváló részben Orsova felé a Török földre emigráltak — ezek között főleg a lengyelek — a kik tömegesen, éppen a mi hadtestünkbe beosztva önfeláldozó hősiességgel küzdöttek a magyar hazáért és szabadságért. E sorok írója pedig több társaival együtt a Bem alá csoportosult hadsereg maradványokhoz csatlakozva, Lugosról Facseton át Dobrára és utóbb Dévára vonult a hol Bemnek Guyon Richard, Stein, Katona Miklós sat. kíséretében a Vaskapu felé eltávozása után, az előnyomult oroszok előtt, augusztus 18-án a fegyvert letéve, hadi fogságba jutott.

A fentebbiekben vázolt hadjáratunkra visszatekintve, jellemzően s végzetszerűen előfordulva találjuk a fővezérletnek, éppen a legfontosabb eseteknél váratlan gyors változásait. Fent Felsőmagyarországon Demethén. Dembinszky akkor mondott le és adta át a vezérletet Vizsóczkynak, a mely időben az orosz invázió zöme a széleken át beözönlött. Szegedre jutásunkkor a fővezérletet Perczel vezette és már a szőregi csatánál az akkor érkező Bem vette át a vezérletet, a ki a csata közben meg is sebesült. Tekintettel továbbá arra, hogy a mi hadtestünknel elejétől fogva Görgei személye és viselkedése iránt gyanú és bizalmatlanság uralgott, ezen a hadvezérletbe szükségelt állandóság, egyöntetűség biztonság és egyetértés hiánya, s az azokból származott zavar és hátrányok lényegesen hozzájárultak és sietteték — a szőregi csata után is harczképes és kész hadseregeink mellett — a Temesvárnál augusztus 9-én és Világosnál augusztus 13-án bekövetkezett önvédelmi és szabadság harczunkra nézve elhatározóvá vált catastropháknak előállítását.

Marosvásárhely 1894. jun. 28-án.

Cs. Molnár Zsigmond.

Komárom hőse.

— Irta: dr. Vajda Emil. —

(Vége)

Leghamarabb nagy úri tisztelői, magasrangú barátai fordítanak neki hátat. Ugyanazok, a kik tömegesen törleszkednek hozzá kezdetben s tüntetve csimpezkednek karjába, így sétálgatnak véle cu plein air váczi utcán, korzón, városligetben, lassanként „visszavonulnak“ közelségéből, mellékutczába kanyarodnak, ha szembe jön vagy futtában nyujtják balkezöket, ha kitérniök lehetetlen, s politikáról legfőlebb négyszemközt szinczerizálnak a lejárt, igazabban általok lefőzött és elkoptatott „hőssel.“

Klapka maga azért senki fiának sem panaszkodik. Afféle gyöngye önvád, s késő bánatnak egy szomorú sohaja mindössze egyszer lebben el remegő ajkáról.

Aradon, a vértanuk szobrának leleplezésénél, egy honvéd küldöttség tisztelkedvén nála, akaratlanul kitör belőle, hogy: „Kossuth volt közöttünk az egyetlen okos ember, mert künn maradt. Hazajöve az ő tekintélye szintén ócska rongy volna immár.“

Az ifjuságnak pedig megnatva köti lelkére: „Ragaszkodjék hiven a 48-ki nagy eszmékhez, s iparkodjék megvalósítani, a mi még hiányzik ezekből a magyar közéletben.“

De ő maga kis ujját sem mozdítja többé, sem új vivmányok szerzésére, sem a régiak oltalmára.

A mitől egyik haragosának, a forradalom lantosának, Petőfynek viharos lelke annyira irtózott, őt, a forradalom tábornokát cseppet sem bántja a gondolat: ágyban, párnák közt halni meg, elfogyni, mint a gyertyaszál.

S mikor utóleri a hétköznapi halandók e közös végzete, ágya mellett nincs, a ki rátegye kezét gyöngéden a fáradt szempillákra s észrevehető sötétséget a gyertyaszál utolsó lobbanása csak a legszűkebb körben hagy maga után...

S csak hónapok múlva akad néhány „hazafi és bajtárs“, a kiknek szemét szúr a Klapka sírhalmának jeltelensége, s krajczáros adakozásokból lassan gyűl össze akkora összeg, a miből csekélyebb érdemek, olcsóbb dicsőségnek, kétesb hazafiságnak százazrekkel áldozó bőkezű időnkben Klapka hamvai fölé is került végre olyan a milyen „diszes emlék.“

* * *

Őszinte örömmel üdvözlőnk dr. *Vajda Emil* könyvét, ha nem volna is több a veszett fejsze nyelénél... szerény mementónál föl és le egy soká ünnevelt, hamar elejtett, mintaképnek emberi, polgári és katonai nagyságával egyaránt beváló, s a legmagasabb mértéket is megütő, elhunyt jelesünk érdekében.

Igénytelen külseje után, nyíltan kimondjuk, talán ennyit sem vártunk S ajándék számba mehet, hogy az egyszerű gunyában egyéni tulajdonságainak és nyilvános pályájának egész teljével és szépségével állítja szemünk elé Komárom hőst e kicsiny könyv.

Dr. *Vajda Emil* Kossuth Lajos jubiláns életrajzával keltett először szélesb körökben érdeklődést irodalmi működése iránt. S habár második munkája úgy aránylik terjedelemben és kiállításban az elsőhöz, mint egy medaillon egy nagyobb szerű szoborhoz, en relief csak oly tisztán domborodik ki itt Klapka, mint amott Kossuth hatalmas alakja.

Dr. *Vajda Emil*nél a 48-as eszmék kultusza, mondhatnók bátran egész rajongássá hevül. Szellemes tolla csakúgy szikrázik s lángoló, égő, gyujtogató betűk ömlenek abból a papírra, valahányszor a nemzeti ujjászületésnek egy-egy kimagasló alakja vagy ténye felől mesél, s a 48-ki átalakulásnak és szabadságharcznak majdnem evangéliumi jelentőséggel bír az ő képzeletében minden egyes nagy jelszava és törekvése.

Meglepő látvány s fehér hollófajta kivétel hyperloyalis napjainkban mikor academie tudós fiatal történetíróink jobbára csak „az utolsó három század“ rehabilitálásával foglalkoznak, s foltot és ütni valót ma-holnap legfőlebb a Hunyady Mátyásokon és az Árpád-házi királyokon tűrnek és — hagynak az utókorra.

Dr. *Vajda Emil* szeme előtt pedig politikailag épen az Árpádok kulturailag az Anjouk és Hunyadyak Magyarországára lebeg. S dicséretnek, gáncsnak ez adja meg mértékét, színét az ő könyvében. Hangban, előadásban, meglehet, vét így hébe-hóba az ellen a rideg tárgyilagossággal ellen, mely egyforma egykedvűséggel és hideg vérrel nézegeti, mérlegeli, osztályozza és minősíti Nagy-Sarlót és Marengót, Világost és Watterloot, s kevélyen simogatja saját parókáját, ha mikor örökzöld babérból és világhírből duplaadagot itél oda Hannibálnak és Nagy Frigyesnek egy-egy Damjanich, vagy Klapkához

mérve... a magyar nép és ifjuság számára mi azonban határozottan a *Vajda* stíljéből a *Vajda* lelkesedéséből kérünk.

Annál inkább, mert rokonszenve és gyűlölete történetírói ferditésé, hazudozássá, csűrés csavarássá soha sem fajul a legkényesebb perczen, a legválságosb bőkenők — és zökkenőknél sem.

Látható, nem titkolt előszeretettel kíséri Klapkát lépten-nyomon bölcsőtől a sirig, s lendületes ékesszólással festi: A temesvári, német fiúnak született, osztrák katonánaknevelt ifjú nagy idők és nagy eszmék hatása alatt hogyan válik, fejlik a magyar állami önállóság bajnokává s a magyar történelem örök dicsőségévé épen akkor, mikor egy vele született gonosz ösztön már keletre sodorja névtelenül elzúlló kalandornak, s habár gondosan összeszedi, összefűzi koszorújában a még oly parányi babérlevélkét, soha sem nyúl a máséhoz, hogy így gyarapodjék, így növekedjék ez saját hősenek halántékai körül.

S valódi virtuozitásig vitte az adatok olyatén csoportosításában, melylyel első betűtől végig ébren tartja s helyenként emberi mély megindulással vagy hazafias szent elragadtatással fokozza az olvasó érdeklődését személyek és ügy, egyesek és milliók sorsa iránt.

Jó lélekkel, a legmelegebben ajánljuk tehát e költőmben is olcsó derék kis munkát első helyen az ifjusági és falusi könyvtárak figyelmébe, s indokolt kíváncsisággal várjuk a szabadságharcz harmadik kimagasló szereplőjének, *Görgei Arthurnak* életrajzát, melyet *Vajda* egy jegyzetben szintén kilátásba helyez s tárgyilagosan megírni itt volna már ideje is, szüksége is egy elfogulatlan, jó toll részéről.

Aldor Imre.

HALÁLOZÁSOK.

Honvédegyleteket, munkatársainkat és lapunk báráit kérjük sziveskedjenek a halálozásokról egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklje-muzeum számára esetről-esetre beküldeni.

Dabsy Sámuel Domonyban, nagy részvétet keltett a hír, hogy dapsai *Dapsi Sámuel*, Pestmegye egykori főszolgabirája, 1848—49-ben Guyon tábornok hős segéd-tisztje, 81 éves korában elhunyt. A boldogult temetése, decz. 8-án ment végbe, a képzelhető legnagyobb részvét mellett. A gyászteremtést Keresztesi hévizgyörki ref. lelkész és Szilárd János domonyi evangélikus lelkész végezték, szép és méltó hangon tartott beszédeket mondva a boldogult kitünő hazafi teteme fölött. A midőn a metet a temetőbe ért, a sirnál ifju Konyáry Pál beszélt és ennek végeztével az egész gyászoló gyülekezet együtt énekelte el a „Szózat“-ot, Guyon tábornok tisztjének domboruló sirja előtt.

Farkas Lajos Hajdu-Dorogon deczember 4-én elhunyt. Farkas Lajos 1848—49-iki honvédszázados halálhírével mély részvéttel fogadta a lakosság. Farkas nagy idők és dicsőséges harcokhoz volt részes tanúja és mint Bocskay-husár csatázott vitézül a háromszínű lobogó alatt. Szép és hazafias szerepet vállalt aztán a 60-as években, midőn Szabó György szabolcsi főspeserrel nagy tevékenységet fejtett ki a végett, hogy a görög-szertartású egyházakban a magyar nyelvet hozzák be. A magyar ajku görög katolikusok szilárdan ragaszkodtak a tüzes hazafiaságú Farkashoz, és 1868. tavaszán, a Hajdu-Dorogon megtartott országos kongresszusokon őt választották meg a végrehajtóbizottság elnökéül. Hosszas

küzdelem után, annyira sikerült is a buzgalommal irányított terv, hogy ma már nem csak Dorogon, de több magyar érzésű görög katolikus templomban magyarul hangzanak el az Isten-igéi az oltár mellől, a szláv helyett. — A boldogultat decz. 6-án temették el nagy részvét mellett.

Keményfi János Esztergom város érdemekben megöszült gazdasági tanácsosa, 48-as katoná meghalt. Az elhunytban a város egyik puritán jellemű, ritka becsületességű, polgári erényekben és munkaszeretetben egyaránt kiváló, előkelő tisztviselőjét vesztette el. A megboldogult a szabadságharc előtt tette le az ügyvédi cenzurát, 1849-ban pedig mint nemzetőr szolgált a magyar hadseregben. 1869-től egy választási cikluson át a dorogi kerületet képviselte az országgyűlésen, mint Deák-párti követ.

Nemes Károly ügyvéd, 1848-49-diki honvédfőhadnagy, viszontagságos élete után a minap, 70 éves korában elhunyt Karczagon.

Szádeczki Szádeczky Sámuel ev. ref. lelkész, 1848-49-iki honvéd tüzér-hadnagy Pusztafalun (Abauj-Tornavármegye) 1894. december 9-én 70 éves korában elhunyt. 1824. aug. 24-én született Fuló-Kércsen (Abauj-várm.) A gymnasiumot Sárospatakon, a jogi tanulmányokat Eperjesen végezte. Végig harcolta a szabadságharcot előbb a Nagy Sándor, azután a Klapka hadtestében. Résztvett a schwecháti, pákozdi kápolnai, hatvani, isaszegi, tápio-bicskei, szolnoki stb. ütközetekben s Budavár ostromában. A világosi fegyverletétel után aradi fogságából menekülve, a gr. Teleki családnál Gyömrőn, s a Ráday grófnál Péczelen talált menedéket, majd a sárospataki főiskola kebelében, a hol a teológiát elvégezve papi pályára lépett. 1854—1894-ig volt lelkésze a pusztafalusi ev. ref. egyháznak. Egész életét hazájának istenének és családjának szentelte. Ezért áldják emlékét családjá, honfitársai és hívei. Özvegye: Ivanóczy Kanóczy Zsanett. Gyermekei: Dr. Szádeczky Lajos egyetemi tanár a M. Tud. Akadémia I. tagja, s neje Farkaslaki Hints Mariska s gyermekeik. Dr. Szádeczky Gyula egyet. magántanár és főgymn. rendes tanár s neje Molnár Jolán s gyermeke. Szádeczky Berta s férje Körössy József ev. ref. lelkész s gyermekeik. Szádeczky Béla segédlelkész és tanárjelölt. Szádeczky László IV. éves jogallgató Szádeczky Zoltán VI. gymn. o. tanuló. Testvére: Szádeczky Dániel volt 1848-49-es honvéd-husár és gyermekei.

E rövid, de szépen összeállított megemlékezést gyászjelentése tartalmazza.

Varga Imre. A szabadságharc életben maradt, elagott hősei között nagyon sűrűn arat mostanság a halál. Balatonfüredről jön decz. 4-én a hír, hogy Vargha Imre, nyugalmazott magyar királyi honvédezredes és 1848-49-iki honvédnagy, 69 éves korában hunyt el. Temetésén nagy részvét nyilvánult.

Veress Ferencz 1848-49-iki honvédtüzér-örmmester, földbirtokos rövid szenvedés után meghalt 1894 nov. 30-án, életének 65-ik, boldog házasságának 39-ik évében Középfalván (Szolnok-Doboka megyében) hol hült tetemei decz. 2-án d. e. 11 órakor adattak át ev. ref. szertartás szerint „az általa 30 évi külföldön lét alatt is hön szeretett, visszavágyott édes haza földjének” s a mint a gyászjelentés mondja. A megboldogult, öcsese volt a 10 évvel túlélt Veress Sándornak, a kivel együtt állott be önkéntesnek, de szerencsésebb volt nálánál, mert olyan században szolgált, mely a fegyverletétel után szétszéledt a magyar hazában és nem kellett emig-

rálnia. Arczképét és életrajzát lapunk 1892. évf. 24. számában közöltük, a mire a szives olvasót utaljuk. Sokat tapasztalt, gyakorlati ember, s híres gazda volt, és szabad idejében forradalomkori élményeiből is közölt néha kedélyes cikkeket a „Karácsonyi Ujság“-ban leginkább *Feriz* álneve alatt.

KÜLÖNFÉLÉK.

Alapítvány a kolozsvári honvédmenedékház javára. A Történelmi Lapok annak idején egy szép, üdvös és praktikus eszmét vetett föl, minek mint örömmel jelentjük ismét felkarolói akadtak. Ugyanis múlt hó 30-án hunyt el Veress Ferencz 1848-49-beli honvéd tüzemester Középfalván Szolnok-Dobokamegyében. A gyászos alkalomból az elhunyt testvérei és gyermekei Gyárfás Albert bethleni lelkész indítványára kimondották, hogy *koszoruk helyett 566 frt. alapítványt tesznek le az E. M. K. E. oly feltétellel hogy ennek kamatait az egyesület a Kolozsvárt felállítandó honvédmenedékház agg honvédei javára szolgáltatassa ki, amíg ily honvéd lesz.* Azután az összeg kamatait az egyesületre szállanak. A választmány e szép alapítvány kezelését a honvédekre éaló tekintettel elfogadta és az alapító levél megszövegezésével a titkárt bizta meg. Üdvözljük a lelkes kezdeményezőket.

Kossuth Lajos szemfedője és párnája. Olvasóink emlékezni fognak, hogy Kossuth Lajos holttestére az erdélyi csángó nők készitettek szemfedőt, ők csináltak a feje alá párnát. A brassó vidéki csángó nők sok ideig dolgoztak e művészileg kiállított tárgyakon. A gondolat és kivétel különben egy lelkes honleány *Sipos Jánosné* szül. Bereczky Anna csernatfalusi urnő érdeme, ki a tárgyak elkészítése után több rendbeli levelet és táviratot váltott Helfi Ignáczczal és dr. Bassó Arnouxal Kossuth Lajos orvosával. E levelek eredetije a Kossuth halálára s temetésére vonatkozó relikviák között a legérdekesebbek. E leveleket most a *kolozsvári orsz. ereklye múzeumba küldte* a brassói honvéd-egylet elnöke: Jeszenszky István ezre-des. Elküldés előtt a leveleket egy albumba másolta le az urnő számára Koós Ferencz kir. tanácsos, tanfelügyelő. A Kossuth Lajos szemfedője és párnája elküldésével kapcsolatban a következő levélváltás történt:

I. Sipos Jánosné levele Helfi Ignáczhoz Csernátfalun, 1893 augusztus hó 12-én.

II. Helfi Ignácz levele Sipos Jánosnéhoz Budapest 1893. okt. 2.

III. Helfi Ignácz levelé Sipos Jánosnéhoz Budapest. Kisfaludy u. 10. nov. 24. 1893.

IV. Dr. Bassó Arnoux levele Sipos Jánosnéhoz Turin 1893 decz. 22. Academia Albertina.

V. Dr. Bassó sürgönye Siposnéhoz márcz. 25. 1884. Turin. Brassó Ungaria.

VI. A brassó megyei 1848-49 honvéd-egylet köszönő irata Sipos Jánosnéhoz. Brassó 1894 márcz. 27. szám 31

VII. Dr. Bassó Arnoux névjegye Siposnéhoz Budapestről Kossuth temetése alkalmával.

VIII. Dr. Bassó Arnoux levele Sipos Jánosnéhoz Budapest 1894 július 25.

IX. Sipos János levele Koós Ferenczhez Csernátfalun, 1894. november 13.

X. A turini vámbivatal 6 drb. okmánya és Dr. Bassó Arnoux egy drb. 126 franc 25 cmről szóló számlája.

Sajtó hiba. Lapunk múlt számában a 208-ik lap második hasábjának legutolsó sorában jun. 23-ik helyett 22-ike olvasandó.

Szerk.

0158. *Özv. Boér Albertné Zathureczky Juliánna adományai Baróthról:*

Ékszerdoboz, bordó bársony, csont és aranyos diszitéssel, több rejtek rekeszszel. Fedelén üveg alatt a kufsteini vár színes fényképe látható. E finom kidolgozása szekrényt kufsteini várfogsága ideje alatt Zathureczky István huszár kapitány készítette. II. 52 sz.

Egy drb. fekete csont karperecz. Készítette kufsteini várfogságában Zathureczky István honv. kapitány. II. 53 sz.

Két drb. gyűrű lőszórból finoman elkészítve „Kufsteini emlék“ felirattal. II. 54. sz.

2 dbr. bordó bársonyból készült kis tányérka, Kufsteini emlék. Készítette Zathureczky István honvéd kapitány. II. 55. sz.

Ima és egyházi beszéd Kossuth Lajos temetése alkalmából. Irta Futó Zoltán ev. ref. lelkész. Fűzve, 15 oldal. VII. 16 sz.

0159. *Utasi József 48—49 honv. tizedes adománya Alsó-Domboruról:*

Egy puska, melyet 1848-ban Alsó-Domborunál az illirektől elvettek. Hossza 1 méter és 55 cm. II. 56 sz.

Egy ezüstös tiszti kardbojt, Brandl főhadnagy viselte. II. 57 sz.

Egy finom pengéjű görbe kard, a Somogyi főhadnagyé volt. II. 58 sz.

Egy pisztoly, az adományozó Komáromból hozta és őrizte maig. II. 59 sz.

Egy drb. 20 kros és egy drb. 6 kros 48-beli ezüst pénz. I. 83 sz.

0160. *Bulla György kir. járás bíró adománya Alsó-Kubinból:*

Histek Ferencz 48—49. honvédtizedes arcsképe Alsó-Kubinból. V. 87 sz.

Tiroler Salamon 48—49. honvédtizedes arcsképe Alsó-Kubinból. V. 88 sz.

0162. *Keményfy Dániel adománya Pozsonból:*

A „Kossuth kultusz és a katolikus egyház“ című mű. Irta Keményfy Dániel. Fűzve, 20 oldal. VII. 18 sz.

0161. *Törökjalvi Pap Zsigmond adománya Nagy-Bányáról:*

„Kossuth emlék“. Kiadta Nagy-Bánya sz. kir. város. Borítéka fekete, ezüst címbetűkkel. Fűzve 20 oldal. VII. 18 sz.

0163. *Kuszkó I. adománya.*

„Értesítő“ az erd. muz. egyesület orvos-term. tudományi szakosztályából. Fűzve, 354 lap. VII. 19 sz.

0164. *Madari Vogel Károly adománya:*

1 drb. 48—49 honvéd kokárda, gyöngygyel kivarrt czimer, körülötte nemzeti színű szalag fodor. II. 60 sz.

A „népzászlója“ című lap 1886 évi 15-ik száma. VIII. 9 sz.

„Névsora a biharmegyei honv. egyesület igazolt tagjainak. II. 61. sz.

0164. *Egy öreg honvéd adományai:*

Beniczky Lajos 48—49. honvéd ezredes könyomatu képe, karton papíron, hossza 34 cm. szélessége 23 cm. V. 89 sz.

Vetter Antal 48—49. honvéd-altábornagy könyomatu képe, karton papíron, hossza 20 cm. szélessége 12 cm. V. 90 sz.

0166. *Veress Ferencz fényképész adományai Kolozsvárról:*

Kossuth Lajosnak Amerikában felvett 6 drb. fényképe. Kettő mellkép, kettő álló és kettőt ülve készítettek, melyen Pulszky Ferencz állva látható. Kabinet nagyságu valamennyi, V. 91 sz.

0167. *Böckel Károly adománya Kolozsvárról:*

Bizonnyitvány, aláírva Gr. Teleky Sándor ezredes által, A peccséten czimer és e körirat áll. Teleky Sándor ezredes. „Az ezredes által irt bizonyitvány Böckel Károlyt illeti, azt bizonyítja, hogy az erdélyi hadseregben szolgált és sebet kapott. VI. 5 sz.

0168. *Benedikty József adománya Vajda-Hunyadról:*

„Visszaemlékezés az 1848—49. évi szabadságharc egyes episodjaira.“ Irta Benedikty József. VI. 6. sz.

Az olaszországban szolgált legióbeli tisztnek egyes részének névsore, olasz nyelven, Földvári Károly aláírásával. VI. 7. sz.

(Folytatjuk.)

Az ereklje múzeum hirlap könyvtára részére 1895. jan. 1-től kezdve csere viszonyba viszonyba óhajtunk lépni az ország minden megyéjének vagy vidékének egy-egy lapjával, hogy a fővárosi napi s heti lapokon, valamint a kolozsvári és erdélyrészi vidéki lapokon kívül legyen feltalálható az erdélyi részek e muzeumában az egész ország minden vidékének jelentékenyebb hirlapja.

A vidéki lapokra nézve munkatársainkat s olvasóinkat kérjük fel, sziveskedjenek szerkesztőségünkkel közölni, ama lap, vagy lapok czimeit, a melyeknek a csere viszonyt felajánljuk.

Igen természetes, hogy az ajánlattételnél a lap politikai pártállása nem irányadó. De előny nyujtandó a felajánlásnál annak a lapnak, mely azon a vidéken több népszerűséggel bír s mely a nagy idők emlékeivel gyakrabban foglalkozik.

Száz lappal óhajt csere viszonyba lépni szerkesztőségünk újévtől kezdve. E számban lehetőleg egyenlő mértékben óhajtának, hogy képviselve legyen az ország minden vidékének hirlapja. A csere lapok czimeit *lapunk borítékán állandóan nyilván tartjuk*, hogy a bajtársak vagy a 48-as idők emlékeivel foglalkozók időről-időre tudhassák, ama vidékről mely lap fut be muzeumunkba, hogy közleményeiket abba adhassák s figyelemükben és támogatásukban azt részesítsék. Az állandó nyilvántartáson kívül mi, a hozzánk érkező minden lapban megjelent közleményt a lap illető számának megjelölésével felemlítünk.

Bekötési táblák az 1848—49. Történelmi Lapok 1892. és 1893. és 1894. évi folyamának bekötésére decz. elejétől kezdve, darabonkint 80 krral megrendelhetők a kiadóhivataltól. A bekötési tábla diszes kiállítással készül. Az 1892-ik első évfolyam táblája vörös angol vászon, az 1893. év folyam táblája fehér. Az 1894. évfolyam táblája pedig zöld angol vászomból készül. A m. é. folyamok bekötési táblái olcsó, elegáns és izléses kiállításáért előfizetőink körében nagy keresletnek örvendtek. E táblába kötve, a Történelmi Lapok bármely szalonasztalnak díszét képezi. A tábla első lapján piros (a II. é. folyamánál fehér a jelenleginél zöld) alapon arany nyomással koszoru által övezve foglal helyet Magyarország és Erdély külön-külön álló czimere, melyet felül, szent István koronája foglal össze. Ez alatt disz betűkkel a lap czime, a szerkesztőség s az évfolyam van feltüntetve. E felírást, a tábla szélein izléses fekete nyomásu körzet veszi körül. A tábla hátsó lapján vaknyomásu

ékitmények foglaltatnak. A tábla sarkára az első lapon foglalt felirat van arany nyomással helyezve. E felhívást azért tartjuk szükségesnek most idejében közölni, hogy olvasóinknak módjuk legyen az ideje korán való megrendelésre s tájkozva legyünk a készitendő példányok számára nézve.

Képek a szabadságharcból a milleniumra. A kolozsvári orsz. ereklye-muzeum felkéri a honvéd-egyleteket, a hazai fényképészeket, rajzolókat, s az ügy iránt érdeklődő hazafiakat, honleányokat, hogy a millenium idejéig a szabadságharczbeli honvédek arcképeit, a honvédelmékek képeit vagy miniatura mintáit, valamint honvéd siremlékek, csatahelyek képeit a kolozsvári orsz. ereklye-muzeumba beküldeni sziveskedjenek. A muzeum minden tárgyat közösen fogad és nyilvánosan fog nyugtázni. E tárgyakból a millenium idejére egy szép kiállítás-tervezése tervezetik.

A „világnapló“ című lexikonszerű hetifüze tekről már volt alkalmunk egy ízben megemlékezni, de nem mulaszthatjuk azt el, most, a mikor a különböző hírlapok a közönséget előfizetésre szólítják fel. Az újságok közül alig ajánlhatunk alkalmasabbat a család részére mint a Budapesten oly nagy feltűnést keltő *Telefon-Hirmondó* szerkesztőjének Virág Bélának érdekes hetilapját, a *Világnaplót*. A szenzációs hírek és cikkek hetilexikonja ez, mely hetenkint szombaton esta jelenik meg. Közli úgy a belföldi, mint a külföldi sajtó érdekes híreit és cikkeinek a legjavát. A feltűnést keltő közleményeket szószerint. Nélkülözhetlen segéd újság ez tehát mindazok részére, a kik csak egy vagy két hírlapot járatnak, mert ezen az uton megtudják, hogy a többi újságban mily érdekes közlemények jelentek meg. A *Világnapló* rendkívül szórakoztató olvasmány, mert a *Világsajtónak* csak az érdekes anyagát dolgozza fel, még pedig mintegy 1170 bel- és külföldi újságból. Előfizetési ára negyedévenként 1 frt 50 kr., mely összeg: *Világnapló*, Budapest, VIII., Üllői-ut 46. címre küldendő be.

JÓ ARON

megveszi szerkesztőségünk a magyar emigráció történetére vonatkozó alábbi könyveket:

Szilágyi Sándor: Tollrajzok az 1848—49-iki magyar hadakból. Egy képpel. Pest 1850.

Ugyanaz: Nagyenyedi album. Pest 1851.

Hutter J.: Von Orsova bis Kiutahia. 8-r. (VIII. 268. l. & Musikbeilage) Braunschweig 1851.

Imrefi: Die ungarischen Flüchtlinge in der Türkei. Aus dem ungarischen übersetzt von *Wasfi*. 274. l. Leipzig 1851.

Aus *Kossuth's* Memoiren, Ins Deutsche übertragen vom Grafen S. (8-r. 56 l.) Grimma 1850.

Horn E. Ludwig Kossuth. Leipzig 1851.

Flüchlings-Album. Ein ernstes Gedenkbuch zur theilnehmenden Erinnerung an die verbannten Söhne des Vaterlandes. (8-r. 274 l. mit 9 Bildern.) Grimma 1850.

Die ungarischen *Freiwilligen-Corps* im Jahre 1859. Mit 8 chromolith. Tafeln & Abbildungen. 4-r. Wien 1860. br.

K. M. Kertbeny: Offener Brief an (nicht gegen) Herrn L. v.

Kossuth, früher Gouverneur von Ungarn, derzeit in Turin. Ueber die Verbrechen einiger Ungarn in Italien. Brüssel 1864. N. 8-r. 32 l.

Ugyanaz: Die ungrische Emigration seit 1849. 2000 Skizzen biographischen, historischen, statistischen und bibliographischen Inhalts. Brüssel 1864. N. 8-r. 420 l.

Ugyanaz: Memoiren eines Revolutionären. Aufzeichnungen des Oberst Josef Makk, als Schöpfer ungr. Artillerie 1848—49, und als Emissär in Ungarn 1850—55. Niedergeschrieben zu New-York. Herausgegeben von K. M. Kertbeny 1864.

Ugyanaz: Die Ungarn im Auslande. II. füzet. Namensliste ungrischer Sommitaeten in der Fremde (1464—1864) 1000 Nummern, mit biographischem Signalement. 1864.

Libello contra il generale Türr. (Ez csak következtetett czím) Szerkeszté (állítólag) Antonio Vörös, Emerico Takács, Josepho Nagy e Giovanni Fehér. Nyomatott 1863-ban, állítólag Pesten. *Válassz erre*: Documenti e note relativi al libello contra il generale Türr. Milano. Tipografia Guglielmini 1863.

Az emigráció történetével foglalkozó egyik munkatársunknak van szüksége e gyűjteményből hiányzó művekre, s így hazafias cselekedetet teljesít, a ki a fentebbi könyvek bármelyikét illő árért átengedi nekünk.

Szíves ajánlatokat kér

az „1848—49. T. L.“ szerkesztősége.

!Négy regény ingyen!

Felhívás

a művelt magyar olvasó közönséghez!

A „Képes Családi Lapok“ jelenleg már az ország minden vidékén a legtöbb művelt magyar család rendes házi barátja.

Köszönetet és elismerést az által ért el, hogy mindig hazafias irányban s úgy van szerkesztve, hogy a serdülő leánykának is bátran a kezébe lehet adni, s e mellett az atyák, anyák és nagynyák is mindig megfelelő szórakozást és megfelelő olvasmányokat találnak benne.

A „Hölgyek Lapja“ című melléklet, a nő hí tanácsadója és szellemi titkára.

A „Regénymelléklet“ évente négy díszes regénnyel ajándékozta meg előfizetőit, szép szíves borítékkal, melynek egyenkénti bolti ára 1 frt. tehát összesen négy forint.

A „Boríték“ tele van szórakoztató talányokkal s mulattató apróságokkal, kérdésekkel, feleletekkel, egyzóval a „Képes Családi Lapok“ a legértelmesebb, a legelőkeltebb s mégis a legolcsóbb szépirodalmi képes hetilap.

A képek a legelső művészek eseteinek köszönik létüket. A „Hölgyek Lapja“ mellékletünknek dívatképei mindig a legjobb dívatnak mintái; így az 1895-ik évi első szám a következő tartalommal jelent meg:

„Hazmár és társa“ regény *Beniczky Bajsa Lendéltől*; „Ujév“ költemény *Ábrányi Emilől*; „A befelé fordított kép“ novella *Muray Árolytól*; „A nő feladata“ dr. *Turnowsky Mórtól*; „A sötét világ“ *Tolnay Lajostól*; „Az ifjú anya“ költemény *dr. Feleki Sándortól*; „Az álom“ *G. Diószegi Mórtól*; „Bál után“ *Mészáros Sándortól*; „Az időrel“ szatira *Jámbor Lajostól*; „A szép színésznő“ regény *Rudányánszky Gyulától*.

Előfizetési árak:

a „Hölgyek Lapja“ című dívat- s „Regény“-melléklettel együtt
 Egész évre 6 frt — kr.
 Fél évre 3 „ — „
 Negyed évre 1 „ 50 kr.

A „Képes Családi Lapok“ hetilapból *mutatónyiszámokat ingyen és bérmentesen* küld a kiadóhivatal mindazoknak, a kik ez iránt — legcélszerűbben levelezőlapon — hozzá fordulnak.

A *két három* új előfizetőt gyűjt s az előfizetési összeget utalványon egyszerűre beküldi, annak elismerésül *egy díszes emlékhönyvet* küldünk.

Aki az egész évre szóló 6 forintnyi előfizetési összeget 80 kr. csomagolási- és postaszállítási díjjal együtt egyszerre beküld, annak elismerésül 4 regényt küldünk; a ki 3 frt előfizetési összeget és 40 kr. csomagolási- és postaszállítási díjjal együtt egyszerre beküld, annak két regényt küldünk elismerésünk jeléül és a ki csak 1 frt 50 kr. negyedévi előfizetési díjat és 20 kr. csomagolási- és postaszállítási díjjal együtt beküld, annak a kiadóhivatal egy regényt küld jutalmul.

A „Képes Családi Lapok“ kiadóhivatala
 Budapest, Vadász-utca 14. sz. saját házában.